

ӘДӘБИ ТӘНКҮЙТЬ

НУРЛАР ӨЛӘШЭ ШАГЫЙРЬ

Еget юлга әзәрләнә. Үзенә кирәкләрне
ул алдан үк хәстәрләп күйган — биштәре
әзер. Аның сәфәргә чыгасын ишетеп,
авылдашлары да килгән:

Авылдашлар өллә каян белгән:
Ашъяулыкка тәйнәп һәркайсыны
Үз хәленчә өлеш алып килгән.
Иртәгесен сәфәр чыгып китәм...

Ә иң кайғыртышканы — егетнең әнисе.
Ул, юл кирәк-яракларын әзәрләп бетер-
гәч, утырып, улына үзенең фатихасын би-
рә, үгет-насихәтен, киңәшләрен өйтө:

Биштәрең — менә монда,
Нурлар салам. Күз нурларым
Юлың булыр...
Моңысы — киңәш — канат булыр.
Шатлыгым — булыр өметең,
Сагынум — яманлыктан саклар.
Бөтенесен бергә тойним,
Күңелем жылысына тереп...

Юлчыны шулай итеп анасы һәм авылдаш-
лары озатып кала. Еget сәфәргә күзгала.
Бу гади сәфәр түгел, бәлки гаять авыр һәм
ерак, гүзәл һәм озын сәфәр. Бу — шигъ-
рият, поэзия дөньясына софәр. Еget бу
юлда үзенең гражданлылыгына, шагыйрь-
легенә үз әнисе һәм авылдашлары ал-
дында гына түгел, ә бөтөн Туган иле, Ва-
таны, Поэзия алдында, укучылар алдында
имтихан тотачак. Гаять тө жаравалы, гаять
тә авыр һәм мәртәбәле имтихан бу. Юлчы
үзенең чын гражданин һәм шагыйрь икән-
леген туган халкы һәм поэзия алдында
исbat итә белергә, исbat итә алырга
тиеш.

Шагыйрь өчен бу «сафәр чыгу» —
киләчәккә юл тоту, үз тормыш, юлыңы
үтү, һәм менә шул тормыш юлын Я. Игә-
нәй кешеләрнең йөрөгенә «утлар сала-

сала», аларны олы, зур эшләргә рухлан-
дырып үтәргә тели:

Мин — юлаучы,
Ара-тала
Киләчәккә китең барам.
Инде биштәр шактый авыр,
Анда тулы учак уты...
Кешеләрнең йөрөгенә
Шүши утны сала-сала,
Киләчәккә китең барам,—

ди ул «Төн кап-кара» исемле шигырендә.
Ямаш Игәнәйнәң «Сәфәр чыгам» исемле
шигырьләр жыентыгын укып чыкканнын соң
туган иң беренче тәэсир-тойгылар әнә шу-
лай булды. Бу китап «Яшь шагыйрьнең бе-
ренче китабы» сериясендә 1981 елда ба-
сылып чыкты.

Китаптагы әсәрләрне күбрәк укыган
саен укучыны биләп ала торган тәэсирләр
дә тиရәنә һәм төрлөләнә бара. Жыен-
тыкның нигезен лирик шигырьләр тәшкүл
итә. Аларда авторның лирик герое ачык
гөүдәләнә: ул — оптимист рухы бүгәнге
көн кешесе, безнең замандашыбыз.

Ямаш Игәнәйнәң үзе яратып куллана
торган образ-детальләре, үз табышлары
бар. Менә, мәсәлән, — гади бер чакма ташы,
Беренче карашка, аяк астында аунап ята
торган гап-гади таш. Эмма шагыйрь ка-
рашы астында шул салкын таш та гажәеп
бер шигъри образга әверелә: баксан,
ул бер дә сал-салкын таш кынна түгел икән.
Ул үзәндә зур потенциаль мәмкинлекләр
туплаган: теләгән чакта аңардан мең төрле
очкын чыгарырга да, кешеләргә жылылык
һәм яктылык бирә торган ут кабызырга
да, могжизалар эшләргә дә мәмкин икән:

...Тик салкын бер таш кынадыр, дип
үйлама,

Анда мәңрелегән нәни йолдыз яна.
Әйтерсөң лә бөтөн галәм сыйган ача,
Ышанмасаң, чакма ал да чагып кара.
(«Чатыр тауда» шигыре.)

Шунысы әһәмиятле, автор әлеге поэтик табышын башка шигырьләрдә үстерә, ти-рәнәйтә, аңа яңадан-яңа ассоциацияләр ёсти. Шуши чакма ташын ул үзенең йө-рәгә белән чагыштыра. Уйласан, шагыйрь йөрәгәнә дә, шул чакма ташы кебек үк, потенциаль мәмкинлекләр салынган икән бит. һәм автор ул мәмкинлекләрдән ту-лысынча файдаланырга тырыша: үз йө-рәгәнене чатыларыннан ул ут кабыза, учак яга һәм әлеге чатыларны учак янына ял йәтергә утырган юлаучыларга, үз замандаш-ларына — укучыларга өләш.

Ут кабызам, учак ягам...
Тормыш юлын узган чакта,
Утырышып тирәсенә,
Ял итсеннәр юлаучылар бер туктап!
Әйдә, алар ут каршында!
Жылынын да кирәк чаклы,
Кузгалганды олы юлга,
Алып китсен сүнмәс чаткы!
Чак та чак,
чак та чак,
Йөрәгемне чаткы-чаткы ваткалап,
Чакма чагам,—
чакма чагам...—

ди ул «Учак ягам» шигырендә:

Шагыйрьнең жәмғияттә тоткан урынын, аның ролен, гражданлығын, поэзиянең вазифасын автор әнә шулай тирән аңлый, әнә шулай тирән құзаллый.

Ямаш Игәнәй бүгенге тормышың матурлығын, яктылығын, үзенең бәхетле «Октябрь таңында» тууын дәртләнеп жырлый. Ул үзенең бу олы-якты бәхетен кешеләр белән уртаклашырга, үзенең шигырьләре белән кешеләргә шатлық, нур өләшергә тели:

Әйтерсең лә
Гел таңардан гына тора
Минем гомер.
Шуңа күрә
Нурлар булса жырларымда,—
Гажәп түгел,—

дип яза ул «Әйтерсең лә...» шигырендә.

Шагыйрь аз сүз белән күп фикер әй-тергә, тирән мәгънә аңлатырга омтыла. Бу — аның шигырят дөньясында ижади мәмкинлекләре зур булының курсатеп тора һәм аның киләчәк ижатына зур өметләр бағларга нигез бирә.

Ямаш Игәнәй — гашыйк шагыйрь. Ул бү-генте көнгө, тормышка, чорбызга гашыйк. Ул үзе туып-үскән жиргә, табигатькә, туган телгә гашыйк. Ул хәzmәт белән рухланып яшәүче замандашларыбызга, матурлык-гу-зәллеккә, сөйгән кызына гашыйк. һәм, әй-тергә кирәк, ул үзенең шушы хис-тойгы-ларын укучыларга да тәэсир итәрлек итеп сүрәтләп бирә белә.

Беренче чиратта шагыйрьне туган авы-лы қырлары, дулкынланып торган арыш-бодай басулары сокландыра. Ул аларны рухланып тасвирилый. Шул пейзажны авыл кешеләренең мактаулы хәzmәтләре белән органик рәвештә бәйләп тә бирә. «Бер трактор кырда жир сөрә...» шигырендә, мәсәлән, шагыйрь менә нинди күренеш тудыра:

...Офык чите. Тракторны кара:
Кояш уртасына кереп бара... (11 бит.)

Игенчеләр хәzmәтенә багышлап язылган «Игенче монологы», «Кояш та ипигә ох-шаган», «Сабан монологы» кебек шигырь-ләр дә авторның үциші булып санала алалар.

Жыентыкта КамАЗ темасына багышланган шигырьләр дә урын алган. «Нигәдер бу Чал-лы қүңелемә...», «Таң шәһәре монологы», «Кырмыскалар» исемле әсәрләрдә автор «таң шәһәрен» төзүчеләргә дан жырлый, аларның батыр хәzmәтенә соклана.

Нинди көчле, нинди тырыш алар!
Әкият белән чынны бергә күйсан —
Чын могжиза үзе мене кайдал
Син зиһенең жылеп өлгергәнчे
Ялан кырда гигант шәһәр калка,—
дип яза шагыйрь үзенең замандашлары турында «Кырмыскалар» шигырендә.

Шуның белән бергә, әлеге китапта КамАЗ темасы тирән һәм күпкырлы ча-

гылыш тапкан, дип әйтеп булмый оле.
Бүгенге укучы Я. Игөнәйдән — үзе Брежнев
шәһәрендә яшәп, КамАЗда эшли торган
шагыйрьдән — әлеге теманы тагын да ту-
лырак һәм тирәнрәк чагылдырган яңа-
дан-яңа әсәрләр көтөргө хаклы.

Китаптагы шигырьләрнең шактый өлешен
кечкенә күләмле шигырь парча-миниатю-
ралар тәшкил итә. Аларда автор тормыш
турында, яшәү мәгънәсе, аталар һәм ба-
лалар буыны, Жир шары, Галәм турында
үйлана. Аның лирик герое бу парчаларда
үйчан һәм борчулы, тыннак һәм киләчеккә
ашкынучы философ булып гөүдөләнө.
Аны бүгенге катлаулы һәм күпкүрслү тор-
мышының күп мәсьәләләре борчый: Әмма
ул барыннан да элек бүгенге көннең иң
актуаль мәсьәләсәе булган сугыш һәм ты-
нычлық турында борчыла. Шагыйрьнең
лирик герое үткән сугышының авыр но-
тижәләрен үз жайләсендә татыган:

Эти яраланды дигән хәбер килде:
Күктә канлы болыт ага шуннан
бирле,—

дип яза шагыйрь үзенең «Сугыш эзе»
дигән әсәрендә. Сугыш һәм тынычлық
темасына язылган «Өзелгөн жыр монологы»,
«Ай қүктә ялгыз гына», «Балачак...»
шигырьләре дә авторның уңышлы әсәрлө-
реннән санала алалар.

Автор сөю-мәхәббәт турында да үзен-
чәлекле итеп яза белә. Андый шигырьләр-
дә шагыйрьнең эчке дөньясы, тиရән, кар-
шылыкли, Әмма саекмас сөю хисләре бе-
лән яши торган герое ачык гөүдөләнө.
Мәсәлән, «Керфекләрең нур-жәпләрдөн...»
шигыре:

Керфекләрең нур-жәпләрдөн
Үргән серле ятьмо-тозак,
Шул ятымәдә чәбәләнә
Жаным алтын балык сымай,
Интектермә аны сусыз,
Коткарсан, и сылу кыз...

Мәхәббәт темасына язылган «Минем
йөрөгемне...», «Ап-ак Вятка...», «Төш»
һ. б. шигырьләр дә уңышлы.

Әмма оригинальлеккә омтылуның нәти-
җәсе һәр очракта да уңышлы булып бетми.
Аерым очракларда шагыйрь үзенең фи-
кер серешенә игътибар биреп житкер-
ми, нәтижәдә мәгънә төгәлсезлекләренә
урын кала. Мәсәлән, «И гүзәл гамь...» дип
исемләнгән шигырь болай башланып китә:

Ағылдың да назлы бер көй булып,
Сикхерләден тоташ — отып алдым.

«Гамь» сүзенә карата «отып алдым» дип
әйтү, безнеңчә, төгәлсезлек була шикелле.

Моннан тыш авторның:

Күңелемдә уйлар йомылғаннар,
Яшь беркетләр кебек кыядагы
(66 бит),

яисә

Өрсәң, хәтта очып китәр тәсле
Үзләре дә... әллә корыч алар?
(114 бит),—

дип языу белән дә килешәсе килми.

Аерым урыннارда авторның аваз ияр-
темнәре — аллитерация белән мавыгуты күз-
гә ташлана (мәс., «Өзелгән жыр монологы»,
«Яңыр тамчысы монологы»). Билгеле бул-
ганча, аваз ияртемнәренең шигърияттә
поэтик образ барлыкка китеүдәре роле
бик чикле. Аннары шагыйрьгә үз әсәрләре-
нә ысем күйганды уйлабрак эш итәргә, һәр-
төрле «монологлар» белән артык мавык-
маска (китапта барлыгы ун «монолог»-ши-
гырь бар) киңәш итәсе иде.

Шагыйрьгә киләчәктә үз-үзенә булган
таләпчәнлекне киметмәскә, бәлки тагын
да артыра төшөргө кирәк.

Шагыйрь сәфәргә чыккан. Олы сәфәргә!
Ерак һәм мактаулы юлга — поэзия иленә,
шигырь хәзинәләр иленә. Аның бу сәфәре
дәвамлы һәм нәтижәле, мәгънәле һәм
кабатланмас булсын!

Әнвәр Шәрипов,
филология фәннәре кандидаты.